

پژوهش در کدام حوزه‌ها؟ تعیین اولویت‌های پژوهشی کشور بر مبنای تاثیر آن‌ها بر رشد اقتصادی

دربافت مقاله: ۹۳/۲/۱۶ پذیرش مقاله: ۹۳/۴/۲۱

چکیده
 سبقه و هدف: با توجه به محدودیت منابع مالی و انسانی، تعیین اولویت‌های پژوهشی از مهم‌ترین مسائل فارروی سیاست‌گذاران علم و فناوری می‌باشد. این تحقیق از دیدگاه اقتصادی به تعیین اولویت‌های پژوهشی ایران پرداخته است.

مواد و روش‌ها: این تحقیق از نوع کاربردی بوده که به روش علم سنجی و اقتصاد سنجی صورت گرفته است. داده‌های تولید علم از *SCImago* و داده‌های مربوط به سرانه تولید ناخالص داخلی از پایگاه بانک جهانی استخراج شده است و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار *Eviwes7* صورت گرفته است.
یافته‌ها: گروه‌های مهندسی و علوم انسانی (در سطح ۱/۰۰) بر سرانه تولید ناخالص تاثیرگذار هستند. گروه‌های علوم انسانی (در سطح ۰/۰۰)، دامپزشکی و پزشکی (در سطح ۰/۰۵) از سرانه تولید ناخالص تاثیر پذیر هستند.
نتیجه‌گیری: رشته‌های مهندسی زیست پزشکی، عمران و ساختمان، مهندسی سیستم و نظارت، مهندسی صنایع و تولید، مهندسی مکانیک، مکانیک مواد و علم مواد، بر رشد اقتصادی تاثیرگذار هستند. به عبارت دیگر این رشته‌ها می‌توانند در اولویت‌های پژوهشی کشور قرار گیرند.

Email:
 وارگان کلیدی: اولویت پژوهشی، سیاست علم و فناوری، تولید علم، رشد اقتصادی
 Keramatfar.a.s@gmail.com

مقدمه

بنابراین تحقیقات آن‌ها شامل تحقیقات پایه می‌شود و کمتر به نیازهای آنی می‌پردازند (۷). Chuang و همکاران نشان دادند که حوزه‌های تحقیقاتی که کشورهای سنگاپور، تایوان و کره‌جنوبی در ده سال گذشته در آن فعالیت داشته‌اند به مهندسی گرایش داشته است (۸). کشورهای صنعتی نیزهای *Newly Industrializing Economics* (NIE) جدید (Diamond) نظریه سنگاپور، تایوان و کره‌جنوبی بر فهم و انتشار فناوری موجود به جای ایجاد فناوری نو تمرکز کرده‌اند (۳). همچنین سیاست علم و فناوری ژاپن، به نحوی روزافزون به فناوری‌های معمولی است که اهمیت اقتصادی دارند (۹) و Kealey بیان می‌کند که تمرکز بر علوم پایه به منظور پیشبرد فناوری تاثیرگذار نیست (۲).

در بیان رابطه میان تولید علم و رشد اقتصادی مطالعات متعددی صورت گرفته است. Diamond بیان می‌کند علم راهبر فناوری و فناوری نیز راهبر بهره‌وری و رشد است (۱۱). Narin و همکاران با بررسی استنادات موجود در پژوهانه‌های ثبت اختصار به تحقیقات پایه با بودجه عمومی نشان دادند که تعداد این نوع استنادات پیوسته در حال افزایش است و این مسئله را نشان از تکیه داشتن فناوری بر علم بیان می‌کند (۱۲). علاوه بر این Price بیان می‌کند تحقیقات دانشگاهی سبب خواهد شد که نسلی از محققان ایجاد شود و در سال‌های آینده فعالیت‌های همین محققان سبب رشد اقتصادی خواهد شد (۱۲). همچنین تحقیقات پایه که

توان قضاوت در مورد وضعیت علمی یک کشور برای دولت مردان و کسانی که وظیفه تصمیم‌گیری در این زمینه را دارند حیاتی است. از آن جا که تمام علوم به یک اندازه کاربرد ندارند (۱) و در هر زمان یک اقتصاد تنها می‌تواند فناوری را در چند بخش پیش برد و پیش‌بینی اینکه کدام فناوری‌ها مفیدتر خواهند بود ساده نیست (۲)، بنابراین تعیین اولویت‌های فناوری از مهم‌ترین مسائل فارروی سیاست‌گذاران علم و فناوری است (۳). یکی از تلاش‌هایی که در این زمینه در کشور صورت گرفته سند نقشه جامع علمی کشور است که در فصل سوم، اولویت‌های علم و فناوری کشور را مشخص می‌کند. از سوی دیگر قطعاً مسائل اقتصادی یکی از مهم‌ترین وجودی است که در هر سیاست‌گذاری مربوط به علم و فناوری به آن توجه می‌شود (۴) و اینکه سرمایه‌گذاری در کدام حوزه‌ها بازده اقتصادی خواهد داشت دارای اهمیت خواهد بود.

Lal و Rai پیشنهاد می‌کنند که کشورهای پیشرفت‌هه در تحقیقات پایه و کشورهای در حال توسعه در آموزش، زیرساخت‌ها و مهندسی سرمایه‌گذاری کنند. زیرا این حوزه‌ها تأثیر بیشتری بر رشد اقتصادی دارند (۶). Vinkler تأثیر سطح توسعه یافتنی را بر خروجی تحقیقات مطرح کرده و بیان می‌کند که رابطه میان رشد اقتصادی و خروجی تحقیقات در کشورهای مختلف تفاوت دارد، وی چنین استنباط می‌کند که کشورهای پیشرفت‌هه توان بیشتری در پشتیبانی از تحقیقات پایه دارند.

استفاده از مقادیر گذشته (X_t) با دقت بیشتری، نسبت به حالتی که از آن مقادیر استفاده نمی شود، پیش بینی شود در این صورت (X_t) را علت (Y_t) می گویند (۱۵).

در آزمون علیت گرنجری برای اینکه فرضیه: "(X_t) علت گرنجری (Y_t) نیست" آزموده شود، یک مدل خود توضیح برداری (VAR) به شکل زیر تشکیل داده می شود:

$$Y_t = \sum_{i=1}^k \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^k \beta_i X_{t-i} + u_t$$

به این ترتیب این مدل خطی به سادگی برآورد می شود و سپس فرض معناداری آن مورد بررسی قرار می گیرد. اگر فرض صفر بودن ضوابط $\alpha_i \beta_i X_{t-i}$ یعنی β_i پذیرفته شود، در آن صورت X_t علت گرنجری نیست. در واقع زمانی که فرض صفر آزمون یعنی فرض بی معنا بودن مدل رد شود، می توان گفت که (X_t) علت گرنجری (Y_t) می باشد. از آن جا که میان انتشارات و تاثیر آن ها فاصله زمانی وجود دارد (۱۷) در اینجا به بررسی تاثیر تولید علم بر رفاه با یک وقفه مشخص خواهیم پرداخت.

داده های مربوط به تولید علم کشور در حوزه های موضوعی مختلف از پایگاه سای مگو و از زیر بخش Country Search استخراج و داده های مربوط به تولید ناخالص داخلی از پایگاه بانک جهانی (World Bank) بدست آمد. به منظور تحلیل اطلاعات از نرم افزار Eviwes7 استفاده شد و آزمون های مانایی و گرنجر بر روی داده ها صورت گرفت. داده ها در نیمه اول شهریور ۱۳۹۲ جمع آوری و بازه زمانی سال های ۱۹۹۶-۲۰۱۱ در نظر گرفته شد.

یافته ها

داده های تولید علم کشور طی سال های ۲۰۱۱-۱۹۹۶ از پایگاه سای مگو استخراج شد، پژوهشی بیش ترین سهم را به خود اختصاص داده و پس از آن مهندسی و شیمی در رتبه دوم و سوم و روانشناسی با کمترین مقدار در انتهای جدول قرار دارد. در ادامه حوزه های موجود به شش دسته رایج در کشور به علاوه دسته میان رشته ای تقسیم شد و آزمون علیت صورت گرفت.

جدول ۱ نشان می دهد که تنها بخش هایی که تاثیر معناداری بر سرانه تولید ناخالص داخلی دارند علوم مهندسی و علوم انسانی هستند و تاثیر هر دو بخش در سطح ۱٪ معنادار است. همچنین بخش علوم انسانی از سرانه تولید ناخالص داخلی تاثیر می پذیرد. بخش های پژوهشی و دامپژوهشی نیز از سرانه تولید ناخالص داخلی تاثیر پذیرفته اند. چنان چه ذکر شده هر یک از ۲۷ حوزه تفکیک شده در سای مگو از رشته هایی تشکیل نشده اند، در بخش مهندسی نیز این تفکیک صورت پذیرفته است. جدول ۲ نتایج آزمون علیت را برای رشته های مختلف مهندسی نشان می دهد. به طوری که رشته های مهندسی زیست پژوهشی، عمران و ساختمان، مهندسی سیستم و نظارت مهندسی صنایع و تولید در سطح ۰۰۱ و رشته های مهندسی مکانیک، مکانیک مواد و علم مواد در سطح ۰۰۵ بر سرانه تولید ناخالص داخلی تاثیر گذارند.

عموماً دانشگاه ها منشا آن هستند، خوارک فعالیت های تحقیق و توسعه است. چنانچه Jaffe معتقد است تحقیقات دانشگاهی، تحقیق و توسعه صنعتی را تقویت می کند (۱۳).

در این مورد با فراهم شدن هزینه های تحقیقات پایه توسط دولت، مراکز بسیاری با عدم پرداخت هزینه تحقیقات پایه قادر به استفاده از آن در توسعه فناوری خواهند بود و به این ترتیب منفعت اجتماعی حاصل خواهد شد. Mansfield با بررسی روندها و محصولات، بیان کرد که ۱۱ درصد محصولات جدید و ۹ درصد فرایندهای جدید بدون تحقیقات دانشگاهی ممکن نبوده است (۱۴).

یکی از بهترین های کارهای موجود در این زمینه اثر Martin دیگران می باشد، ایشان تأثیر تحقیقات-که با بودجه عمومی صورت

می گیرد- بر رشد اقتصادی را در شش محور بیان کرده اند:

- افزایش ذخیره دانش؛

- تربیت فارغ التحصیلان دارای مهارت؛

- ایجاد ابزار و روش های علمی جدید؛

- ایجاد شبکه ها و تحریک تعامل اجتماعی؛

- افزایش ظرفیت حل المسائل ای علمی و فنی؛

- ایجاد شرکت های جدید (۵).

از سوی دیگر فعالان تحقیق و توسعه در اکثر موارد بخش هایی از تحقیقات خود را در مجلات علمی منتشر می کنند. بنابراین سنجش این تولیدات می تواند نمایانگر فعالیت های اقتصادی بخش های تحقیق و توسعه باشد. از آن جا که ایران در زمرة کشورهای در حال توسعه قرار دارد و به علت وجود مابایع نفتی، در صورت عدم هدایت مناسب تحقیقات، ممکن است هزینه تحقیقات به بخش های غیر ضروری که تاثیر کمتری بر اقتصاد دارند، اختصاص یابد، بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر آنست که کدام حوزه های پژوهشی تاثیر بارز تری بر رشد اقتصادی کشور دارند؟

مواد و روش ها

این تحقیق از نوع کاربردی است که با استفاده از روش های علم سنجی و اقتصاد سنجی صورت گرفته است. امروزه، سنجش تولیدات علمی بنا بر نمایه های استنادی که خود به گردآوری اطلاعات انواع تولیدات علمی می پردازند، صورت می گیرد. یکی از مهم ترین این نمایه ها Scopus است. از سال ۲۰۰۷ پایگاه Scopus بر مبنای Scopus ارائه شده که امکان مشاهده و مقایسه تولیدات علمی را در دو دسته کلی نشریات و کشورها با استفاده از شاخص های گوناگون فراهم می کند. این پایگاه کل تولیدات علمی را در ۲۷ حوزه و ۳۰۹ رشته تقسیم بندی کرده که امکان تحلیل موضوعی را به شکل مناسب فراهم می کند. از مشکلات این پایگاه می توان به عدم تقسیم بندی مناسب در بعضی از بخش ها اشاره کرد؛ مثلاً مهندسی شیمی خود حوزه ای مستقل است و در حوزه مهندسی قرار نگرفته است. در واقع با استفاده از این پایگاهها امکان ردیابی تحرکات علمی کشور میسر می شود.

یکی از آزمون های معمول در اقتصاد سنجی به نام آزمون علیت گرنجر می باشد. Granger با استفاده از این واقعیت که آینده نمی تواند علت حال و گذشته باشد، بیان می کند که چنانچه مقادیر جاری (Y_t) با

و شاید پژوهش در این بخش تأثیر مستقیم کمتری بر سرانه تولید ناچالص داخلی داشته باشد، بلکه در این بخش می‌توان انتظار داشت که با افزایش تحقیقات با افزایش سطح سلامت جامعه روبرو باشیم که خود می‌تواند در دراز مدت بر رشد اقتصادی تأثیر مطلوب داشته باشد، البته می‌توان انتظار داشت که با تحقیقات، در بخش‌هایی مثل داروسازی، صنعت از این بخش نیز تأثیر پذیرد. به هر صورت یکی از اهداف اساسی پژوهش در جهان امروزی، پشتیبانی از بخش صنعت و فناوری است که در نهایت منجر به شکوفایی اقتصادی خواهد شد. بر این مبنای تأثیرگذاری بخش‌های مختلف پژوهش کشور بر رشد اقتصادی در کنار هم سنجیده شد. نتایج نشان می‌دهد که بخش‌های مهندسی و علوم انسانی از هفت بخش پژوهشی کشور بر رشد اقتصادی تأثیر معناداری دارند. چنان‌چه در مقدمه ذکر شد و پیداست که بخش علوم انسانی ظاهرا نباید تأثیر مستقیمی بر تولید ناچالص داخلی داشته باشد، این نتیجه را می‌توان با این مسئله که بخش علوم انسانی شامل گروههایی مثل تجارت، مدیریت و حسابداری، اقتصاد، اقتصادسنجی و مالی است و این بخش‌ها ارتباط محکم‌تری با سرانه تولید ناچالص داخلی دارند توجیه کرد. هم‌چنین تأثیرگذیری معنادار این بخش از سرانه تولید ناچالص داخلی، می‌تواند نشان از توجه زیاد به این بخش و افزایش بودجه در این بخش باشد.

با خش مهندسی دارای تاثیر مستقیم بر رشد اقتصادی است چرا که نتایج تحقیقات در این بخش به سرعت در باخش صنعت قابل اعمال است؛ نتایج این تحقیق نیز نشان می دهد که آن چه افرادی مثل Vinkler در مورد فعالیت کشورهای در حال توسعه در علوم مهندسی ذکر کردہ‌اند در ایران صدق می کند (۷). همچنین این نتایج با نتایج پژوهش Lee و همکاران همخوانی دارد (۳). عدم تاثیر پذیری این بخش از سرانه تولید ناچالص داخلی می تواند نشان دهنده عدم حمایت کافی از این بخش باشد چرا که با افزایش سرانه تولید ناچالص، نتایج تحقیقات در این بخش تغییر معناداری پیدا نکرده است. به منظور تحلیل دقیق تر در زیر گروه مهندسی نیز آزمون علیت صورت گرفت، نتایج نشان داد که رشته‌های مهندسی زیست پژوهشی، عمران و ساختمان، مهندسی سیستم و نظارت، مهندسی صنایع و تولید در سطح ۰۰۱ و رشته‌های مهندسی مکانیک، مکانیک مواد و علم مواد در سطح ۰۰۵ دارای تاثیر بر سرانه تولید ناچالص داخلی هستند، به عبارت دیگر این رشته‌ها می توانند از اولویت های پژوهشی کشور قرار بگیرند. البته باید توجه داشت که از آن جا که مهندسی صنایع و تولید و مهندسی مکانیک از تولید ناچالص داخلی تاثیربیزیر هستند، احتمالاً بدین معناست که این بخش‌ها از نظر تامین بودجه مورد توجه بیشتری قرار گرفته‌اند.

از جهت دیگر تأثیر پذیری از تولید ناخالص داخلی که در بخش‌های مختلف ارائه شد را می‌توان چنین تحلیل کرد؛ اگر افزایش در سرانه تولید ناخالص بر گروه و یا رشته‌ای تأثیر گذار بوده احتمالاً بدین معناست که افزایش سرانه تولید ناخالص با افزایش بودجه در آن گروه یا رشته همراه بوده است، در نتیجه اگر رابطه معکوس یعنی تأثیر گذاری آن رشته یا گروه بر سرانه تولید ناخالص داخلی مبنادار نباشد، ادامه افزایش بودجه در آن رشته یا گروه را با شانه دوی و می‌کند، برعکس می‌دانیم؛ در گروه مهندسی،

جدول ۱. آزمون علیت میان سر حوزه های مختلف تولید علم کشور و

سوانه تولید ناخالص داخلی

بر سرانه	از سوانح
۰.۳۵	***۰.۰۰۹۴
***۰.۰۰۰۵	*۰.۰۰۴
۰.۱۳	۰.۴۴
*۰.۰۱	۰.۰۲
۰.۰۵	۰.۳۸
*۰.۰۱۸	۰.۲۱
۰.۰۷	۰.۴۷
	میان رشته ای

معنادار در سطح ۰۰۵ *

۱ سطح در معنادار **

جدول ۲. نتایج آزمون علیت برای رشته‌های مختلف مهندسی

تاثیر گذاری تائیدپذیری از تولید ناخالص		تاثیر گذاری بر تولید ناخالص	تاثیر گذاری هوانداشی مهندسی
۰.۱۶	۰.۴۱		۰.۳۲
***۰.۰۰۱	۰.۳۳		۰.۸
۰.۰۸		۰.۸	۰.۱۳
	***۰.۰۰۹		۰.۵۹
۰.۲۲		۰.۵۹	***۰.۰۰۳
۰.۱۷		۰.۰۶	۰.۱۷
۰.۸۶		۰.۰۸	۰.۱۲
۰.۵۱		۰.۰۸	۰.۰۸
۰.۴۲		۰.۰۸	۰.۰۸
***۰.۰۰۴		۰.۰۸	۰.۰۰۰۰۹
***۰.۰۰۶		۰.۰۲	۰.۰۰۰۰۱
۰.۱		۰.۰۴	۰.۰۰۰۰۷
۰.۴۲		۰.۹۲	۰.۰۰۰۴۱
۰.۰۰۰۴۱		۰.۹۹	۰.۰۰۰۰۷
۰.۲۸۵۸		۰.۰۷۰۴	۰.۰۰۰۰۷
۰.۰۲۱۲		۰.۰۷۱۳۶	۰.۰۰۰۰۵
۰.۲۴۰۵		۰.۰۰۲۸۳	۰.۰۰۰۰۵
			علم کامپیوچر
			علوم مهندسی
			مهندسی شیمی
			مهندسی ایمنی، ریسک، آنعام و کیفیت
			مهندسی اقیانوس
			فناوری رسانه
			مکانیک مواد
			مهندسی مکانیک
			مهندسی صنایع و تولید
			مهندسی برق و الکترونیک
			مهندسی سیستم و ناظارت
			مهندسی عمران و ساختمان
			مهندسی مهندسی ساخت و ساز
			مهندسي خودكارسازی
			مهندسي عماري
			مهندسي هوانداشی

* معنادار در سطح ۰۰۵

*** معنادار د، سطح ۱ ..

بحث و نتیجه گیری

این تحقیق سعی در شناسایی اولویت‌های پژوهشی کشور بر مبنای تاثیر آن‌ها بر رشد اقتصادی داشت. پیداست که این تاثیر تنها هدف تولید علم و پژوهش نیست و اهداف دیگری نظیر اهداف فرهنگی، خودکفایی، سلامت و استقلال کشور می‌توانند مبنای تعیین اولویت‌ها قرارگیرند. به عنوان مثال، در بخش، پژوهش، از اعاد دیگری دارای اهمیت است

رشته‌هایی مثل مهندسی معماری و مهندسی ایمنی، ریسک، اعتماد و نیستند (۱۲)، همین مسئله می‌تواند بر نتایج این تحقیق تأثیر داشته باشد، کیفیت به مسئله مذکور— یعنی عدم تأثیرگذاری بر تولید ناخالص داخلی- به عبارت دیگر می‌توان چنین بیان کرد که ممکن است حوزه‌هایی که مبتلا بوده و در نتیجه سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها توصیه نمی‌شود. باید وابستگی بیشتری به تحقیقات پایه دارند از افزایش آن نیز تأثیر بیشتری پذیرند. توجه داشت که حوزه‌های مختلف به یک اندازه به تحقیقات پایه وابسته

References

1. Borer K. The State Is an Enemy of Science: A Review of Terence Kealey's the Economic Laws of Scientific Research. *Libertarian Papers* 2012; 4(2): 89-96.
2. Kealey T. The Economic Laws of Scientific Research. London: Macmillan Press; 1996.
3. Lee L, Lin P, Chuang Y, Lee Y. Research output and economic productivity: a Granger causality test. *Scientometrics* 2011; 89(2): 465-78.
4. Godin B, Dore' C. Measuring the impacts of science: Beyond the economic dimension. *History and Sociology of S&T Statistics*. 2004.
5. Martin B, Salter A, Hicks D, Pavitt K, Senker J, et al. The Relationship between Publicly Funded Basic Research and Economic Performance: A SPRU Review. HM Treasury, London. 1996.
6. Rai LP, Lal K. Indicators of the information revolution. *Technology in Society* 2000; 22(2): 221–35.
7. Vinkler P. Correlation between the structure of scientific research, scientometric indicators and GDP in EU and non-EU countries. *Scientometrics* 2008; 74(2): 237-54.
8. Chuang YW, Lee LC, Hung WC, Lin PH. Forgoing into the innovation lead—A comparative analysis of scientific capacity. *International Journal of Innovation Management* 2010; 14(3): 511–29.
9. Bagerizadeh SM. science and technology policy the unique element of value creation. *Development of industrial technology journal* 2011; 9(17): 5-14. http://jtd.iranjournals.ir/article_1714_394.html. [in Persian]
10. Diamond AM. The economics of science. *Knowledge and Policy* 1996; 9(2&3): 6-49.
11. Narin F, Hamilton K, Olivastro D. The increasing linkages between US technology and public science. *Research Policy* 1997; 26(3): 317–30.
12. Price DJ. Nations can publish or perish. *Science and Technology* 1967; 70: 84-90.
13. Jaffe AB. Real effects of academic research. *The American Economic Review* 1989; 79(5): 957-70.
14. Mansfield E. Academic research and industrial innovation. *Research policy* 1991; 20(1): 1-12.
15. Granger CWJ. Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: Journal of the Econometric Society* 1969; 37(3): 424-38.
16. King DA. The scientific impact of nations. *Nature* 2004; 430(6997): 311-16.

Research in what Fields? Determining the Iranian Research Priorities Based on Their Effects on Economic Growth

Received: 2014

Accepted: 2014

Nourmohammadi H (PhD)¹
Keramatfar M (MA)²
Kermatfar A (MA)^{3*}
Esparaein F (BA)⁴

1. Scientometrics Department, Faculty of Human Sciences, Shahed University, Tehran, Iran.
2. PhD student of economics, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.
3. Scientometrics Section of SID, Tehran, Iran.
4. Graduate student of Scientometrics, Shahed University, Tehran, Iran.

Corresponding Author:
Abdolsamad Keramatfar
Scientific Information Database (SID), Niroo Avenue, Satarkhan Street, Tehran, Iran.

Email:
keramatfar.a.s@gmail.com

Abstract

Background and aim: Due to the limited financial and human resources, determining the research priorities are the most important issues facing science and technology policymakers. This study determined the Iranian research priorities from economic approach.

Material and methods: This study is applied research with scientometrics and econometrics methods. Science production data were extracted from SCImago and Gross Domestic Product Per capita (GDPP) data were extracted from World Bank database and data were analyzed by EViews 7 software.

Findings: Engineering and Human Science groups (0.01 level) have affected GDPP. Human science (0.01 level), Medicine and Veterinary (0.05 level) groups have been affected by GDPP.

Conclusion: Biomedical Engineering, Building and Construction, Control and Systems Engineering, Industrial and Manufacturing Engineering, Mechanical Engineering, Material Science, and the Mechanics of Material fields have affected economic growth. In other words, these fields can be placed in Iranian research proprieties.

Keywords: Research priority, Science and technology policy, Science production, Economic growth